

Streszczenie pracy doktorskiej
pt. Jakość wczesnej opieki, wychowania i edukacji najmłodszych dzieci
– uwarunkowania i implikacje

W Polsce i w Europie coraz większa liczba dzieci od urodzenia do trzeciego roku życia uczęszcza do placówek pełniących role opiekuńcze, wychowawcze i edukacyjne. Określenie jak najlepszych warunków dla rozwoju dzieci podczas ich pobytu w placówce staje się przedmiotem zainteresowania rodziców, profesjonalistów, decydentów, a także badaczy. Ci ostatni podejmują badania umożliwiające poznanie i zrozumienie znaczenia różnych aspektów funkcjonowania placówek dla rozwoju najmłodszych, przyczyniających się do nabywania przez dzieci doświadczeń wysokiej jakości. Niniejsza praca doktorska obejmuje cztery publikacje prezentujące badania empiryczne dotyczące różnych aspektów funkcjonowania placówek dla najmłodszych dzieci. Pierwsze, drugie i czwarte opracowanie zostało opublikowane w języku angielskim jako artykuły naukowe, trzecie, w języku polskim, jako monografia naukowa. Pierwsza publikacja dotyczy badania realizowanego w Polsce, natomiast trzy pozostałe uwzględniają perspektywę międzynarodową.

Celem pierwszego badania opisanego w opracowaniu *Developmental and educational goals of early childhood education and care – perspective of Warsaw caregivers* (Wysłowska, 2017) [Cele rozwojowe i wychowawcze w edukacji wczesnodziecięcej – perspektywa warszawskich opiekunów] było poznanie opinii opiekunów z Zespołu Żłobków Miasta Stołecznego Warszawy na temat wspierania rozwoju społecznego, poznawczego, emocjonalnego, osobistego i fizycznego dzieci do trzeciego roku życia w czasie ich pobytu w placówce. Badano także związek między dokonanymi rangowaniami ważności stwierdzeń odnoszących się do tych sfer rozwoju ze stażem pracy badanych i ich kwalifikacjami. Sformułowano następujące pytania badawcze: (1) Jak ważne jest wspieranie rozwoju dzieci w obszarze społecznym, poznawczym, fizycznym, emocjonalnym i osobistym w czasie ich pobytu w placówce? (2) Czy opinie opiekunów różnią się w zależności od poziomu ich wykształcenia (wykształcenie wyższe vs wykształcenie średnie)? (3) Czy opinie opiekunów różnią się w zależności od tego, czy pracowali w sektorze edukacji wczesnodziecięcej przed i po zmianie legislacji regulującej pracę sektora w 2011 roku (poniżej pięciu lat pracy vs pięć i więcej lat pracy)? Uczestniczący w badaniu opiekunowie (N = 449) ustosunkowywali się do wspomnianych kwestionariuszu stwierdzeń. Uczestniczący w badaniu opiekunowie (N = 449) ustosunkowywali się do wspomnianych stwierdzeń zamieszczonych w ustrukturyzowanym, internetowym kwestionariuszu. Wyniki tych sondażowych badań wskazują, że

niezależnie od uwzględnionych korelatów, badani cenią społeczne, emocjonalne, fizyczne i osobiste sfery rozwoju dzieci na porównywalnym poziomie, podczas gdy rozwój poznawczy jest mniej ważny.

W tekście *How does innovative continuous professional development (CPD) operate in the ECEC sector? Insights from a cross-analysis of cases in Denmark, Italy and Poland* (Bove, Jensen, Wysłowska, Iannone, Mantovani i Karwowska-Struczyk, 2018) [Jak funkcjonuje w praktyce innowacyjne doskonalenie zawodowe w sektorze edukacji wczesnodziecięcej? Spostrzeżenia z analizy krzyżowej przypadków z Danii, Włoch i Polski] rozważano innowacyjne podejścia do doskonalenia zawodowego wychowawców małych dzieci. Przeprowadzono trzy studia przypadków innowacyjnych programów doskonalenia zawodowego (przypadki zostały wyselekcjonowane na podstawie wspólnych kryteriów zaczerpniętych z literatury) we Włoszech, Danii i Polsce. W Polsce przeanalizowano innowacyjne podejście do doskonalenia opiekunów z Miejskiego Zespołu Żłobków w Łodzi. We wszystkich krajach analizowano podejmowane przez różne podmioty działania na rzecz rozwoju zawodowego w ramach wspólnych ram teoretycznych, czyli na poziomie mikro (działania wewnątrz organizacji), mezo (współpraca z innymi organizacjami) i makro (systemowym). Przeanalizowano dokumenty zastane oraz dane empiryczne (np. wywiady, wyniki projektów badawczych i dydaktycznych). Każdy krajowy zespół badawczy, przeprowadził niezależną analizę danych stosując przede wszystkim metody jakościowe. Wyniki badań ujawniły pewne cechy wspólne dla innowacyjnego doskonalenia zawodowego we wszystkich krajach, takie jak łączenie działań odgórnych i oddolnych, a także wskazały na duże znaczenie unikalnego kontekstu społecznego i historycznego dla rozwoju i tworzenia strategii doskonalenia zawodowego.

Trzecie badanie opisane w monografii *Żłobki w wybranych krajach europejskich* (Wysłowska, Pacholczyk-Sanfilippo i Lubomirska, w druku) koncentrowało się na poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: w jaki sposób system pracy wybranych placówek (m.in. organizacja przestrzeni, zajęcia w jakich dzieci uczestniczą, infrastruktura, relacje między dziećmi, między dziećmi i dorosłymi, ale także między rodzinami i profesjonalistami) stwarza warunki dla zaistnienia codziennych doświadczeń dzieci. Badanie zostało przeprowadzone w czterech krajach europejskich – Grecji, Holandii, Portugalii i Polsce. W każdym kraju zbadano organizację pracy jednej placówki, która zdaniem krajowych ekspertów zapewnia dzieciom doświadczenia wysokiej jakości. W publikacji uwzględniono organizację takich działań, jak: posiłki, zabawa swobodna, zajęcia na świeżym powietrzu, zajęcia plastyczne, adaptacja, współpraca z rodzicami i społecznością lokalną. Organizacja typowego dnia w każdej z placówek została przeanalizowana z wykorzystaniem jakościowych metod badawczych, na przykład

obserwacji, informacji dostarczonych przez specjalistów w ramach wywiadów częściowo skategoryzowanych. Przedstawione dane zostały zilustrowane dokumentacją fotograficzną. W monografii zaprezentowano również krajowe uwarunkowania odnoszące się do struktury sektora edukacji wczesnodziecięcej oraz kwalifikacji zawodowych wychowawców. Wyniki badań sugerują, że wychowawcy małych dzieci z uwzględnionych krajów mają zbliżone poglądy na temat wybranych aspektów edukacji wczesnodziecięcej, ważnych dla poprawy jakości codziennych doświadczeń dzieci w placówkach. Na przykład dostępności różnych materiałów i zabawek czy możliwości współdecydowania o rodzaju zabaw w jakich uczestniczą. Pojawiły się też różnice, dotyczące między innymi poziomu autonomii, jaki zapewniany jest dzieciom w sytuacjach konfliktowych.

Celem czwartego badania opisanego w artykule *Structural and Process Quality in Early Childhood Education and Care Provisions in Poland and the Netherlands: A Cross-National Study Using Cluster Analysis* (Wyslowska i Slot, 2020) [Jakość strukturalna i procesualna edukacji wczesnodziecięcej w Polsce i Holandii: Badanie międzynarodowe z wykorzystaniem analizy skupień] było wzbogacenie rozumienia relacji między jakością procesualną, cechami strukturalnymi i programem w placówkach w Polsce i Holandii. Badaniami objęto 56 grup małych dzieci, w tym głównie dzieci w wieku dwóch lat. Jakość procesualna została zmierzona za pomocą znanego na całym świecie narzędzia obserwacyjnego [CLASS] Toddler, które obejmuje osiem obszarów odnoszących się do doświadczeń dzieci w placówce: pozytywny klimat, negatywny klimat, wrażliwość wychowawcy, uwzględnienie perspektywy dziecka, wsparcie behawioralne, wspieranie uczenia się, modelowanie językowe, jakość informacji zwrotnej. Ogółem oceniono 224 filmy video z placówek w Polsce i Holandii na podstawie danych obserwacyjnych prowadzonych za pomocą wspomnianego narzędzia badawczego. Ponadto, 130 wychowawców udzieliło informacji na temat aspektów strukturalnych i programu realizowanego w placówkach. Analiza skupień oparta na obszarach obserwowanej jakości doprowadziła do wyodrębnienia trzech profili jakości. Pierwszy charakteryzuje się wysokim pozytywnym klimatem i wsparciem procesu uczenia się, drugi – ogólnie niską jakością, a trzeci – wysokim wsparciem emocjonalnym i niskim wsparciem procesu uczenia się. Wyróżnione profile jakości zostały porównane pod względem cech strukturalnych (liczebność dzieci w grupie, liczby dzieci do liczby wychowawców) i realizowanego programu (np. częstotliwość organizowania zajęć przez wychowawcę i zabaw swobodnych). Wyniki badań w obu krajów, wykazały umiarkowane do wysokiego wsparcie emocjonalne udzielane dzieciom przez wychowawców i niskie do umiarkowanego zakresie uczenia się. Podobnie wzorzec dotyczący programu realizowanych działań kształtował się podobnie w obu krajach.

Okazało się także, że korzystne warunki strukturalne i zrównoważony program, obejmujący szeroki zakres działań, były związane z najwyższą jakością procesualną.

Słowa kluczowe: edukacja wczesnodziecięca, jakość strukturalna, jakość procesualna, badania międzynarodowe, wychowawca małego dziecka, opiekun, dzieci 0-3 lata.